

Eesti kasvuvision 2018

SIHT JA SAMMUD JÄRGMISEKS KÜMNENDIKS

Aasta aega väldanud strateegilisel arutelul **Eesti kasvuvision 2018** otsiti vastust kahele küsimusele: millisena tahame näha Eesti majandust kümne aasta pärast ja milliseid samme peame soovitud sihile jõudmiseks astuma. Töötubade, ekspertrühmade ja foorumite kaudu osales arutelus tuhatkond eestimaalast. Neid innustas avatult mõtleva ja toitva analüüsiga Eesti Arengufond, kes koondas ühtlasi arutelu tulemused käesolevasse Spikrisse.

Küsimus on ju lihtne: kas jääme väikeseks kalaks globaal-majanduse toitumisahelas või saab meist midagi enamat? Vanu asju uuesti ja isegi veidi teisiti tehes me end uute tagasilööride vastu ei kaitse.

President Toomas Hendrik Ilves
konverentsil „Tuulelohe lend“
5.03.2010

Tulevik, millest unistame

2010. aasta jooksul üle Eesti visiooni loonud sadadele ärksatele inimestele sai kaasahaaravaks tulevik, mis ühendab endas kahte poolt: püüet saada **maailmas edukaks**, olles samas **koduselt armas**. Sellise tasakaalustatud tuleviku-Eesti saavutamisse soovitakse panustada ja uhkusega selle osaks olla.

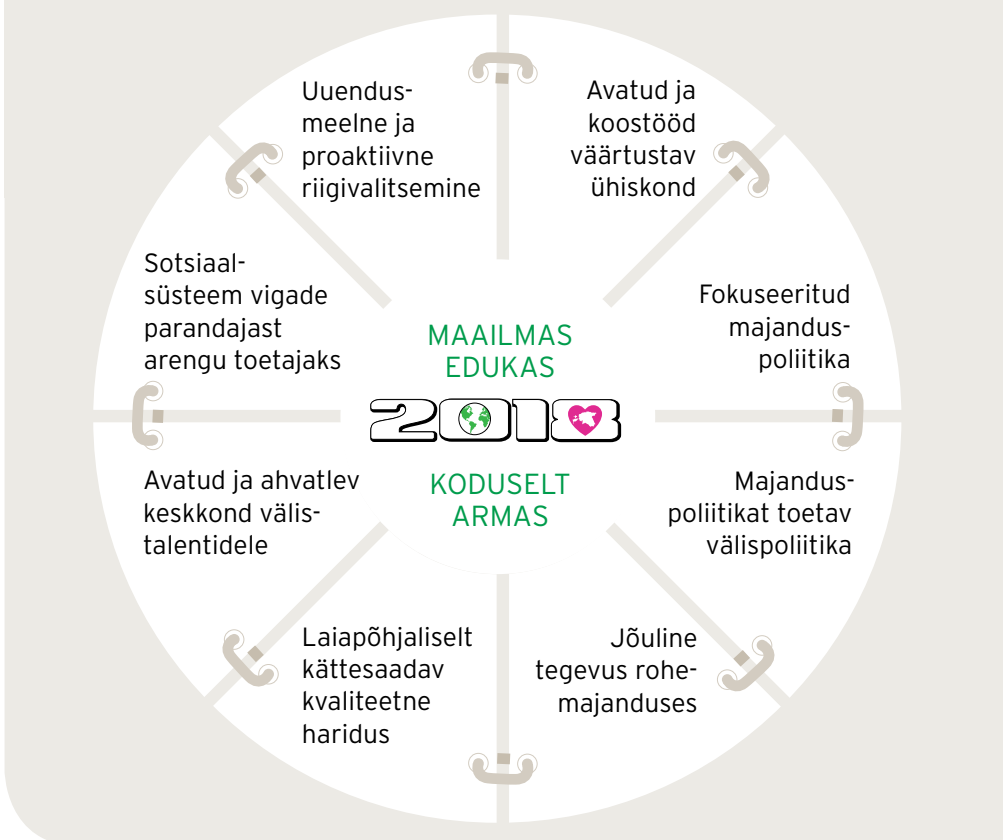
Väljapoole peame püüdlema põhjusel, et oma riigi ja turu väiksuse tõttu saame areneda vaid ekspordipõhise kasvu kaudu. Selleks peame olema turgudel ja rahvusvahelistes väärtusahelates konkurentsivõimelised ja läbi lööma - olema edukad. Seejuures mitte ainult oma vahetuses naabruses, vaid ka kaugematel turgudel, kujundlikult öeldes - maailmas.

Samas peavad väljapoole suunatu ja sisemiselt toimuv olema tasakaalus. Vaid sel juhul saab Eesti edu olla jätkusuutlik, kasv majanduses viia arenguni. Siit tuleneb teine pool visioonist - püüdlus olla lisaks maailmas edukale ka koduselt armas. Viimast peab Eesti töö-, õpi- ja elukeskkonnana olema mitte ainult eestimaalastele, vaid niisamuti kõigile teistele, kes ennast siin teostades Eesti arengusse panustaksid. Just sellisel, laiemas mõttes koduselt armsal Eestil on ka suurem võimalus olla maailmas edukas.

Muutused, mida vajame

Eesti hetkeseisu, maailmamajanduse trendidest välja joonistunud võimalikke stsenaariume ja võetud tulevikusihti silmas pidades tuvastati **kaheksa muutuste kohta**, milles täna tehtavatest otsus-

8 muutust maailmas eduka ja koduselt armsa Eestini

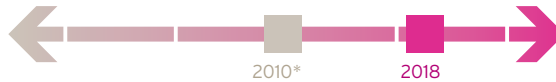
test sõltub Eesti majanduse tulevikutee enim.

Visiooniaruteludest jäi tugevalt kõlama mõte, et **vajalikud muutused ei juhtu iseenesest**. Pigem vastupidi - lühiajaliselt on tihti mugavam jätta pikaajaliselt olulised otsused tegemata. Paigalseis aga tähendaks mitmel juhul liikumist soovitud sootuks vastupidises suunas.

Aasta 2018 on Eesti jaoks sümboolne - Eesti Vabariik tähistab siis 100. sünnipäeva ja ühtlasi oleme ELi eestistujad-sihiseadjad. Seepärast on oluline, et kaheksa aasta pärast tänasele tagasi vaadates saaksime olla enda üle uhked, et meil jätkus tarkust ja pealehakkamist teha raskeid valikuid ja langetada pikema-ajalise mõjuga otsuseid.

Soodsamale arengurajale jõudmiseks peab riik tegema järjest keerukamates ja alati piiratud ressursside tingimustes proaktiivseid ja loovaid otsuseid, mis ei ole killustunud „igaüks oma mätta otsas“ mõtlemisse. Vaja on ka **valmisolekut teha valikuid ja riskida**, näiteks majandus- ja hariduspoliitiliste otsuste täpsemal sihtimisel. Need stsenaariumid tööst välja joonistunud järeltõusnud viisidki kasvuvisiooni **võtmevalikuteni**.

Suletud ja
võistluspõhine

Avatud ja
koostööd
väärtustav

Muutus on vältimatu

Väärtuste süsteem iseloomustab suhteid ja suhtlust ühiskonnas inimeste, ettevõtete, sotsiaalsete rühmade ja riigiasutuste vahel. Sellest sõltub, kui meeldiv on ühiskonna liikmetel ja väljast tulijatel seal elada ja ennast realiseerida.

Suletud ja võistluspõhises süsteemis kehtivad jõustruktuurid ja tugevama õigus. Üksikisik peab austuse välja teenima. Ühiskonnarühmade vahel on lõhed, õhkkond on hirmutav ja allasuruv, erandlikkust karistatakse ja loovust pärsitakse hukkamõistva suhtumisega.

Avatud ja koostööd väärtustavale ühiskonnale on seevastu omane pürgimine

iga isikut austava ning loovust ja algatust toetava ühiskonna poole. Inimväärikus on sünnipärane ja kuulub kõigile. Tegutsemist ohjab paljuhääline dialoog, inimesed kuulavad ja austavad üksteist.

Heade ühiskondlike suhete tähtsust on raske üle hinnata: kapseldunud, lõhestunud ja vaenulik ühiskond on konfliktialdis ja ebastabiilne. Ühiskondlik hoiak, mis tolereerib erinevusi, olgu tegu inimeste või ideedega, soosib loovust ja ettevõtlikkust. See muutub üha olulisemaks teel majanduse innovatsioonipõhisesse arenguetappi, kus tähtsaim on haritud ja ennast teostav inimene.

Katkend sõnapilvest: Kasvuvisiooni tegijate unistus tuleviku-Eestist

Eesti 2010

Eesti ühiskond on avatud majandusega ning avatud välismajadele, kuid suletud võõrastele inimestele ja osalt ka uutele ideedele. Erinevust tõrjutakse. Väärtusmaailm on üldiselt vabameelne, kuid tardumine harjumuspärase külge ja hirm erinevuse eest karistatud saada takistab loovust.

Eesti 2018

Kaasav ja koostööd väärtustav ühiskond ning iga isikut toetav väärtussüsteem. Avatud hoiak uue ja harjumuspärase erineva suhte. Rahvuslikud, klassilised ja muud barjäärid ei takista suhtlemist, inimesi hinnatakse nende panuse, mitte positsiooni või tausta järgi.

Kuidas muutust saavutada?

- Sildistamisest loobumine ja vaidlemine seisukohtade, mitte isikutega.
- Riski võtmise, vigadest õppimise ning ebaõnnestumise kui õppetunni väärtustamine *start-up*-kultuuris ja väljaspool.
- Ära karda võõrast! Rohkem teadmist erinevatest kultuuridest ja sallivust teistsuguse suhtes.

Valik ideid visioonifoorumitelt

Noortefoorum

- Arutelu meedia vastutusest – debattide ja erimeelsuste asjalik kajastamine meedias, mis aitab ära hoida poliitilise vastutuse hägustumist.
- Osalusdemokraatia soodustamine sektoritevahelise koostöö ja ressurside jagamise kaudu – 1% tulumaksu ulatuses olgu inimese otsustada millisele kodanikuühendusele anda.
- Võit-võit suhtumine – vabanemine vanadest ellujäämise hirmudogmadest, dialoogipõhine lähenemine ning ühisosa leidmine.

„Alates algkoolist me tapame loovust ja koostööd, ülikoolis hakkame seda lubama ning tööle minnes juba nõuame seda.“

Tulevikufoorum

- Vigadest õppimine ning pankroti kui õppetunni väärtustamine, et julgustada inimesi oma ideid väljendama ja realiseerima. Juhid räägivad oma ebaõnnestumistest.
- Koostööoskuste arendamine ning koostööalt hoiaku kujundamine, nii tehniliste kui ka emotsionaalsete oskuste arendamine, emotsioonide väljendamine ja ohjeldamine.
- Naerata ja ütle „Tere!“ – teekond avatuse ja koostöö poole algab meie omavahelisest suhtluskultuurist.
- Võõravihkamise vähendamiseks ühiskonna hoiakute ja väärtushinnangute muutmine arvamusiidrite ja tipp-poliitike eestvedamisel.

Maakondlikud foorumid

- Väärtushinnangute kujundamine õppeprotsessis ning isikliku eeskuju kaudu.
- Otsustusprotsesside läbipaistvuse suurendamine ning dialoogikanalite loomine kodanike ja riigi vahel.
- Kodanikuhariduse muutmine hariduse täisväärtuslikuks osaks. Noortele õpetatakse, mida tähendab olla kodanik, milline on indiviidi roll ühiskonnas, tema õigused ja kohustused, mis on kodaniku vastutus.

JOKK ≠ MOKK
„Et otsused ja teod oleks korras ka moraalselt.“

* Ekspertrühma hinnangul on Eestis aastal 2010 rahvusvahelisel taustal suhteliselt vaba ühiskond, ja ka sisemiselt on selle teatud osades hooliv ja toetav hoiak olemas. Visioonifoorumit sai kehtiv väärtussüsteem aga negatiivsema hinnangu, kuna väärtuste algõpetus on puudulik, otsustusprotsessid ei ole läbipaistvad, ühiskond on pigem suletud ja hirmul, rohkem räägitakse konkurentist kui koostööst ning eetika, moraal ja käitumine on tagaplaanil.

Muutus on vältimatu

Eestil ei ole seni õnnestunud luua soodsa üldise ärikeskkonna pealt tõeliselt tugevaid, keerukaid töid tegevaid ja kõrget lisandväärtust andvaid ettevõtteid.

Christian Ketels
Harvard Business Schooli professor
Eesti Tulevikufoorumil
7.12.2010

Eesti majandus on olnud odavamatel sisenditel põhineva konkurentsieelise kasutamisel edukas, kuid jäänud oma olemuselt siiski lihtsakoeliseks. Hinnaeelis hakkab ammendumas ja ei ole enam piisav rahvusvahelisel turul konkureerimiseks, rääkimata arenenud riikide elatustasemele järele jõudmisest. Majanduse järgmisse, innovatsiooni-põhisesse arengufaasi liikumiseks on vajalikud muutused majanduse struktuuris. See tähendab uute kasvualade väljaarendamist ning traditsioonilistes harudes kõrgemat lisandväärtust andvate tegevuste poole liikumist.

Varem edu toonud üldiselt soodsat keskkonda loov majanduspoliitika on endiselt vajalik, ent ebapiisav, et vastata uute ärialaarendamisega seotud mitmekesistele vajadustele. Fokuseeritud majanduspoliitikal on suurem roll strateegiliselt oluliste valdkondade tootmisel ning seal arengute eestvedamisel. See tähendab olemasolevate tugevuste võimendamist, uutel kasvualadel katsetamist ning selle nimel poliitikate ülest ressurside mobiliseerimist ja partnerlust erasektoriga.

Eesti 2010

Majanduspoliitikas kasutatavate erinevate ettevõtluse toetusmeetmete hulk on suur, killustunud ja teadlikult fookustamata ning seos teiste poliitikatega nõrk. Samas on toetusmeetmetel varjatud fookusi, mis on teadvustamata ja ei kattu soovitud sihtidega, tühimõju on kohati suur.

Eesti 2018

Majanduspoliitika on teadlikult fokuseeritud ning seepärast mõjusam. Fookused on valitud tulevikuanalüüsi alusel ning neid arendatakse jõuliselt era- ja avaliku sektori koostöös. Majanduspoliitika fookusi aitavad realiseerida haridus-, teadus-, välis-, immigratsiooni- jt poliitikad.

Kuidas muutust saavutada?

- Fookused uutele kasvualadele: keskkond ja säästev energeetika, tervise- ja heaolutooted ja -teenused, finantsteenused, rahvusvaheliste tarneahelate juhtimine jms.
- Majanduspoliitika sidumine teiste poliitikate ja tegevustega.
- Rohkem rõhku ambitsioonikatele *start-up* ettevõtetele ja tarkadele välisinvesteeringutele.

Valik ideid visioonifoorumitelt

Noortefoorum

- *Designed in Estonia*, mitte *Made in Estonia* - niikuinii kõik toodetakse Hiinas.
- Korralik ja tihe transpordiühendus välismaailmaga, et Tallinnast ja Tartust saaks 3-4 sihtkohta vähemalt kaks korda päevas.
- Eestist katselabori loomine - eksperimenterime ideedega, mudelitega (majanduses, ühiskonnas) jne. Eesti on piisavalt väike, et neid eksperimente rakendada. Oleme algatajad, uute ideede esimesed reaalsuses katsetajad.
- Eeltöö uut, kaugetel ja kiiremini kasvavatel turgudel vähendamaks ettevõtete sisenemisbarjääre.

Tulevikufoorum

- Eksportivate ettevõtete väärtusahelas üles liikumise toetamine. Majanduse restruktureerimiseks on oluline, et praegused ettevõtted liiguksid senistelt lihtsatelt kulueelisel põhinevatelt funktsioonidelt (nt koostetöö) suurema lisandväärtusega tegevustele (nt T & A, disain, turundus, väärtusahela juhtimine).
- Uute teadmismahukate kasvualade süsteemse ülestöötamine - sihitud välisinvesteeringute püüdmine ning alustava globaalse ambitsiooniga ettevõtluse jaoks parima keskkonna pakkumine (sh riskikapital, dunaamiline töö- ja elukeskkond).

- Välisinvesteeringute aktiivne sissetoomine, keskendudes nt Skandinaavia väikestele ja keskmistele ettevõtetele, mis toovad siia kõrgtehnoloogilist tootmist ja teadmismahukaid teenuseid.
- Fokuseerituma majanduspoliitika tegemiseks vajaliku analüütilise suutlikkuse ja tulevikuseire tugevdamine riigijuhtimist läbivalt.

Maakondlikud foorumid

- Eelista eestimaist! Kodumaise toodangu eelistamine.
- Väikeettevõtlust toetavam õigusruum.
- Ettevõtl(ikk)usõppe rakendamine algkoolist ülikoolini ning elukestva õppena.

* Ekspertrühm asetas Eesti praeguse olukorra üsna telje vasakusse otsa - majanduspoliitika on suunatud üldiselt soodsa ärikeskkonna loomisele, kuid majanduspoliitikas kasutatavate ettevõtluse toetusmeetmete hulk on suur, killustunud ja teadlikult fookustamata ning seos teiste poliitikatega nõrk. Tulevikufoorumil nihutati Eesti seis aastal 2010 täiesti skaala vasakusse otsa, kuna ei suudetud leida riiki, kus ühetaoline lähenemine majanduses oleks veelgi suurem ja fokuseeritust veelgi vähem: „Võtame julguse otsustada, mida tahame!”

Passiivne
rahvusvaheliste
organisatsioonide
agenda järgimine

Aktiivne Eesti
majandushuvide
eest seismine

Muutus on vältimatu

Kasvav riikidevaheline konkurents on suurendanud välispoliitika rolli riigi majandushuvide ja konkurentsieeliste eest seismisel. Eesti on küll mõjukate rahvusvaheliste organisatsioonide, nagu EL, WTO, OECD liige, kuid pelgalt liikmelisus ei too majandusele veel kasu. Ainult aktiivne eestvedamine oma huviteemades võimaldab mõjutada rahvusvahelist majandust ning tingimusi, mille alusel ka Eesti ettevõtted rahvusvahelisel turul konkureerivad.

Välispoliitika hoiak iseloomustab Eesti aktiivsust rahvusvahelisel areenil. Välispoliitika võib ühelt poolt joonduda passiivselt rahvusvaheliste organisatsioonide agenda järgi. Skaala teises otsas on aktiivne, Eesti huve jõuliselt esindav ning kohanemisvõimeline välismajanduspoliitika, mille kaudu Eesti paistab oma huviteemades silma kogu maailmas.

Eesti 2010

Kuigi majanduskriisist tingituna on välismajanduspoliitika ja äridiplomaatia muutunud aktiivsemaks, ei kasutata Eesti majanduse arendamiseks diplomaatilisi võimalusi piisavalt. 90-ndatel loodud välisesinduste võrk vajab kaasajastamist, arvestades muutunud olukorda ja Eesti majandushuvisid. Välismajanduspoliitika funktsioonid on kilustatud mööda erinevaid asutusi, nendevaheline koordinatsioon pole piisav.

Eesti 2018

Välismajanduspoliitika on proaktiivsem - nii kahepoolsete kui ka mitmepoolsete suhete tasandil. Eesti välisesinduste võrk vastab Eesti vajadustele ja võimaldab esindada Eesti välismajandushuve välismaal. Eesti on majanduse mõnes fookusvaldkonnas rahvusvaheline arvamusiid. Koostöö erinevate asutuste, organisatsioonide ja erasektori vahel on koordineeritud alates poliitika kujundamisest kuni praktilise tegevuseni.

Kuidas muutust saavutada?

- Majanduspoliitika prioriteetide eest seisev välismajanduspoliitika.
- Eri asutused Eesti majandushuvidest ühel häälel rääkima ja sidusalt tegutsema.
- Välisesinduste võrk kasvavate turgudega vastavusse.

Valik ideid visioonifoorumitelt

Noortefoorum

- Valitsuse tasemel rahvusvaheline lobby- ja müügimeeskond, kes suurendaks teadlikkust Eesti heast ettevõtluskliimast, teeks tihedat koostööd ettevõtjatega ning toeks koju investeeringuid.
- Regiooniülene start-up'ide keskus, mis koondaks teadmisi, oskusi ja ressursse Soomest, Eestist, Lätist, Leedust ning muudaks kogu regiooni atraktiivseks investeerimiskeskonnaks.
- Eesti ettevõtetele peamistes sihtpiirkondades (Põhjamaad, UK, USA) tegutsemisbaaside, nn high-tech Eesti Majade loomine, mis vähendaks turgudele sisenemise kulusid.

Tulevikufoorum

- Välisesinduste võrgu kujundamine vastavalt Eesti majanduspoliitika prioriteetidele ja ettevõtjate vajadustele.
- Välisurgudele sisenemine riigi- ja regioonipõhiste strateegiatega, mille sisendiks oleksid Eesti ettevõtete majandusplaanid ja ekspordihuvud ning Eesti majanduspoliitika eelisvaldkonnad.
- Välismajanduspoliitikas ühel häälel rääkimine ja sidus tegutsemine. Majandushuvide edukaks esindamiseks on vajalik ühine ja tugev sõnum, mida peavad edastama kõik välismajandusega tegelevad tasandid, alustades presidendist ja lõpetades ametnikuga. Tuleb vältida killustatust ja vastakate sõnumite edastamist.

Maakondlikud foorumid

- Sise- ja välispoliitika peavad olema kooskõlas ning välispoliitika peab olema erakondade ülene.
- Välispoliitika ja diplomaatia toetavad ettevõtjaid sihtturgudel ning teistpidi toovad Eestisse investeeringuid.
- Teadlik töö rahvusvahelistes organisatsioonides (EL, OECD) oma huviteemades eest seismisel.

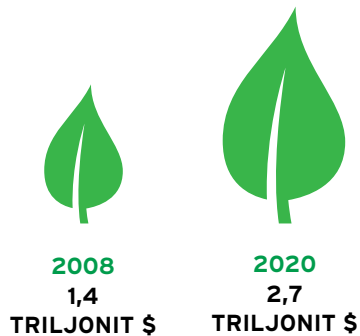
„Välisesinduste edu eelduseks on kindel tagala, et loodavad kontaktid ei sumbuks kodu-Eesti bürokraatiasse.”

* Nii kasvuvisioni töötubades kui ka ekspertrühmades paigutus Eesti praegune välispoliitika hoiak skaala vasakusse otsa ning seda iseloomustab peamiselt passiivsus ning rahvusvaheliste organisatsioonide agenda järgi joondumine. Tulevikufoorumil alanes hinnang veelgi põhjendusega, et Eesti suutlikkus rahvusvahelistes organisatsioonides kaasa rääkida on väike.

Muutus on vältimatu

KESKKONNAGA SEOTUD TOODETE JA TEENUSTE MAHT MAAILMAS:

Allikas: Rahvusvaheline Tööorgansatsioon Green Jobs, 2008

Roheline majandus on globaalselt jõudsalt kasvav valdkond. Seda tõukavad tagant keskkonnaprobleemid ja neile lahendusi otsivad riikidevahelised kokkulepped ning võetud kohustused, aga ka muutused tarbijate väärtushinnangutes. Euroopa Liit on roheline majanduse seadnud üheks oma järgmise kümnenäendi prioriteediks. Ka Eesti jaoks peidab see valdkond rohkelt uusi äri võimalusi ja töökohti nii töötlevas tööstuses kui ka teenusemajanduses, nii ekspordile kui ka siseturule suunatud tööhõive mahukates sektorites. Neid võimalusi ei ole täiel määral teadvustatud: siiani on „rohelist“ käsitletud kui

üllast planeedipäästmise eesmärki ja eluviisi või kui majanduskasvu piirajat. Kasvuvisioni kontekstis mõistame rohemajandust Eesti ettevõtete uue äri võimalusena.

Senine killustunud tegevus viitab kontseptsiooni puudumisele rohemajanduses kui tervikus kaasaraääkimiseks ja selle võimaluste kasutamiseks. Rahvusvahelise rohemajanduse trendi enda eelisena jõuliselt ära kasutamine tähendab ettevõtetele sealt äri- ja ekspordivõimaluste otsimist ning riigipoolset aktiivset ja fokuseeritud tegevust rohemajanduse stimuleerimisel.

Eesti 2010

Ühiskonnas laiemalt puudub arusaam rohelisest majandusest kui erinevaid sektoreid läbivast omavahelise majanduskategooria. Ettevõtted ei ole veel teadvustanud sellega seotud rohkeid võimalusi, tegeletakse rohemajanduse üksikute kildudega. Rohemajandus reaalse poliitikafookuse puudub, riigiaparaadi valmisolek haakuda ELi tasandil lähitulevikus avanevate võimalustega on nõrk.

Eesti 2018

Eestil on selged prioriteedid rohelises majanduses, mida viiakse ellu valdkonna arengut stimuleerivate poliitikate abil. Avalik sektor annab eeskujul rohelise majandamise põhimõtete järgimisel, luues sellega turgu vastavatele toodetele ja teenustele. Eesti ettevõtted saavad aru ja kasutavad aktiivselt rohelise majanduse võimalusi. Rohemajanduses on Eestil juba ka märkimisväärsed saavutusi.

Kuidas muutust saavutada?

- 360° vaade Eesti roheäri kasvupotentsiaalile ja fookused.
- Rahvuslik *CleanTech*-programm roheliste lahenduste arendamiseks ja ekspordi eestvedamiseks.
- Avaliku sektori eeskujul rohelistumises.

Valik ideid visioonifoorumitelt

Noortefoorum

- Keskkonnamõju info lisamine toodete hinnasiltidele, kus arvestatakse toote valmistamise energia- ja ressursikulu, transpordiks kuluvaid ressursse, kemikaalide, väetiste mõju ning hilisemat jäätmetöötlust.
- Arhitektidele, tellijatele ja ehitajatele parem haridus energiasäästlikkuse alal.
- Eesti energiasäästu lahenduste välja-töötamisel põhjamaade liidriks.

Tulevikuforum

- Avaliku sektori eeskujul rohemajanduses, kus riik annab oma käitumisega eeskujul ning loob turgu - näiteks suunatud sisseostud, kogu riigihankesüsteemi „rohelisega“ kaalumise.
- Innovaatiliste toodete ja tehnoloogiate arendamine rohemajanduse eri valdkondades ja ekspordivõimalusi silmas pidades.
- Maheriigi maine kujundamine ja Eesti puhta looduskeskkonna kasutamine riigi turunduses.

Maakondlikud foorumid

- Eksport roheliste lahenduste suhtes vastuvõtlikele turgudele, kus tarbijate ostujõud ja mõtteviis toetavad rohelist tarbimist.
- Kohaliku bioenergeetika arendamine.
- Põllumajandustoetuste suunamine eelkõige mahetootmisele, mis toetaks nii tervislikkust, keskkonda kui ka maaressursi säilimist.
- Eesti tarbijate roheteadlikkuse tõstmine.

„Eestlased ongi Euroopa pärismaalased, aga mitte puna-, vaid rohenahad.“

Muutus on vältimatu

Eesti majandus on innovatsiooni- põhise arengufaasi lävel. Sinna sisenemine eeldab, et Eesti inimeste hariduspagas vastaks nii uue majanduse nõudmistele kui ka igaühe individuaalsetele ootustele ja eelistustele. Eestis ei jätku umbes kolmandik elanikest pärast põhi- või keskkooli oma õpinguid, tööpuudus noorte hulgas on Euroopa suurimaid.

Kvaliteetse hariduse kättesaadavus tähendab, et puuduvad välised tõkked. Kõigil elanikel on sõltumata elukohast, rahvusest või sissetulekust võimalus

omandada hea kvaliteediga haridust, oskusi ja teadmisi. Sellele vastandub selektiivne osalemine hariduses, mis sõltub elukohast, majanduslikest võimalustest jt inimese võimekusega mitteseotud asjaoludest.

Samas on teada, et koos haridustaseme tõusuga kasvab tööhõive ja palgatase, paraneb tervisekäitumine ja eluiga, suureneb sallivus ja väheneb korruptsioon ning kujuneb pinnas individuaalseks eneseteostuseks. Seetõttu on inimvaraga hoolikas ümberkäimine Eesti tulevikuvõti.

Õppeprotsessi uuendamise mõte on saavutada olukord, kus haritud eestlane pole enam tark nohik, vaid rõõmus ja läbilöögivõimeline eestvedaja.

Mati Heidmets

Tallinna Ülikooli professor
raportis „Kvaliteetse hariduse
kättesaadavus“, Arengufond 2010

Eesti 2010

Eesti õpilaste tase on maailma parimaid, ülikoolilõpetajate suhtarvu poolest oleme maailmas esirinnas. Samas on Eesti ülikoolides vaid viiendikule õppejõukohtadest üle ühe kandidaadi. Eesti on üliõpilaste doonorriik, kujunenud on regionaalsed, majanduslikud ja keelebarjäärid kõrghariduse kättesaadavusele. Täiend- ja ümberõpe ei jõua sageli sihtgruppi. Koolides on õpetajate ja õpilaste rahulolu madal, väljalangevus on suur.

Eesti 2018

Kvaliteetse hariduse kättesaadavuse ainuke barjäär on vaimne võimekus. Väljalangevus on minimaalne, Eesti koolist on saanud mõnus paik. Ülikoolid suudavad konkureerida rahvusvaheliselt. Haridussektor on saanud kohanejast eestvedajaks, mis pelgalt ei reageeri muutustele majanduses ja ühiskonnas, vaid kutsub neid ise esile. Kõrgharidussektor on peamine uute talentide maaletooja.

Kuidas muutust saavutada?

- Haridussüsteem reageerijast arengu eestvedajaks.
- Loovus ja sotsiaalsed oskused koolist kaasa.
- Kõrghariduses kvaliteedihüpe: õppejõukohtadele reaalsed konkursid ja ülikoolid rahvusvaheliseks.

Valik ideid visioonifoorumitelt

Noortefoorum

- Teadmiste import: välismaalt õppejõudude, juhtide ja ettevõtjate sissetoomine.
- Ühised õppeprogrammid välisülikoolidega – õpet võiks pakkuda kombineeritud rahvusvaheliste õppeprogrammide raames, näiteks Tallinn-Tartu-Helsingi.
- Õpetajate ja õpetaja elukutse väärtustamine senisest enam.
- Keeled suhu – iga kooli lõpetaja oskab heal tasemel neli keelt: eesti, inglise, vene ja lisaks mandariini, hispaania, prantsuse või muu keel.

„Kui UK või Skandinaavia ülikooli sisse ei saa, siis Tartusse saab ikka.“

Tulevikuforum

- Ettevõtlusõpe igasse kooli, elu- ja teadusvaldkonda kogu elukaare jooksul – õpilase ja üliõpilasefirmade loomine õppe osaks ning praktikud õpetama.
- Ülikoolides ingliskeelse õppe osakaalu suurendamine – doktoriõpe, valdav osa magistriõppest ning bakalaureuseõppe rahvusvahelise suunitlusega õppekavad ingliskeelseks.
- Taseme- ja kraadiõppelt erisoodustamaks kaotamine, mis motiveeriks ettevõtteid nägema kõrghariduses oma inimvara võimendamise vahendit. Magistri- ja doktoritöö tulemused saavad praktilise rakenduse ettevõttes.

Maakondlikud foorumid

- Loovus ja sotsiaalsed oskused õppekavadesse, sh aineülene ja meeskonnapõhine töö.
- Koolides hindamissüsteemi muutmine sisuliseks, õpilase individuaalset arengut jälgivaks.
- Motiveeritud ja missioonitundega õpetajate koolitamise õppesüsteemi loomine.

* Hariduse eksperthüüm paigutas Eesti hariduse praeguse seisuga skaala keskele. Visioonifoorumitel täielikku üksmeelt Eesti hariduse praeguse seisuga ei leitud. Ühelt poolt arvati, et Eestis antav haridus ei ole kvaliteetne ega vasta tööturu ootustele ning anti seetõttu madalam hinnang. Vastukaaluks pakuti, et teiste riikide haridussüsteemide taustal võiks Eesti saada kõrgema hinnangu.

Mõelda tuleks ka sellele, kuidas võiks ühiskond olla avatum haritud spetsialistidele - nagu mitmel pool, on ka siin tõrjemehhanisme kõige uue ja teistsuguse vastu, mis avanemist takistavad.

livi Anna Masso
ühiskonnateadlane
Postimees, 17.06.2010

Muutus on vältimatu

Eesti on väheneva rahvastikuga väike riik, kes samas tahab jõuda maailma parimate hulka nii majandusarengu kui ka elukvaliteedi poolest. Rahvastiku vähenemine koos vananemisega on saamas tõkkeks nii majandusarengu kui ühiskonna jätkusuutlikkuse vaatepunktist. Eesti rahvaarv on viimase 20 aastaga vähenenud ligi 200 000 inimese võrra, prognooside kohaselt kahaneb püsielanikkond aastaks 2050 veel ca 100 000 inimese võrra. Eestist lahkub aastas hinnanguliselt ca 5-8 tuhat inimest, saabub ca 2-3 tuhat.

Avatus talentidele näitab Eesti ühiskonna valmisolekut ja poliitikat sisse- ja väljarände

suhtes, sh valmidust välistalente riiki tuua.

Proteksionistlik keskkond tähendab jätkuvalt immigratsioonipoliitikat ning eitavat hoiakut selle temaatika suhtes. Avatud ja ahvatlev keskkond soosib Eesti päritolu talentide naasmist ning selektiivset haritud ja kõrgepalgaliste välismaalaste sisse- ja väljarände eelistatult Eestile kultuuriliselt lähedastest regioonidest.

Teades, et kogu maailmas karmistub võitlus helgematele peadele - *headhunting* on saanud paljudele riiklikuks strateegiaks - pole ka Eestil valikut: tuleb läbi kaaluda immigratsiooni plussid ja miinused ning leida oma tark tee.

Eesti 2010

Domineerib eitav hoiak immigratsiooni suhtes, puudub usaldusväärne pilt inimeste piiriülesest liikumisest, ingliskeelsel perel on Eestis keeruline kohaneda, ingliskeelse õppe juurdumine ülikoolides on vaeviline. Suhtumises „teistsugustesse“ paistab Eesti Euroopa taustal silma suhteliselt tõrjuvate hoiakutega. Samas on Eesti eliidil selge ootus Eesti ühiskonna suurema avatuse ja sallivuse suhtes.

Eesti 2018

Avatuses on tehtud oluline samm edasi - Eestil on oma talendipoliitika, mille sihtühik on Eesti päritolu välismaal õppinud noored ning majanduse uutel kasvualadel välismaised spetsialistid. Eesti ülikoolid on hakkama saanud ingliskeelse õppe juurutamisega, ingliskeelne pere tuleb Eestis kenasti toime.

Kuidas muutust saavutada?

- Tõkkepuud välistalentidele avatuks selektiivse immigratsioonipoliitika abil.
- Ülikoolid välistalentidele väravaks Eestisse.
- Välismaa peredele rohkem ingliskeelset elukeskkonda: riigi ja KOV teenused, koolid jms.

Valik ideid visioonifoorumitelt

Noortefoorum

- Targaks ja tagasi! Jagada stipendiume tunnustatud välisülikoolides õppimiseks ja Eestisse tagasipöördumise tingimusega, luues samal ajal Eestisse võimalusi ja atraktiivseid tingimusi välismaal haridust omandanutele.
- Tööturismi soodustamine, kus sihtühik on noored hea haridusega inimesed, kes on veel nn otsivas eas ja üritavad leida üle maailma eneseteostuse võimalusi.
- Talendiagentuuri loomine, mis viib ellu sihitud ja teadlikku talendipoliitikat, mis on fokuseeritud valitud piirkondadele ja haridustasemega inimestele ning hoolitseb Eesti kui talentide sihtriigi maine eest.

Tulevikufoorum

- Globaalse haardega *start-up*-ettevõtetele soodsa keskkonna arendamine.
- Rahvusvaheliste ettevõtete arendusüksuste Eestisse meelitamine - globaalsed ettevõtted toovad siia ka globaalsed talendid ja oskusteabe.
- Eestisse tööletuleku kvoodivaba võimalus kõigile, kellel on doktorikraad või kellele makstakse siin vähemalt kahekordset Eesti keskmist palka.
- Võimalused ingliskeelseks igapäevaeluks, et elukeskkond ei tekitaks väljast tulnutele probleeme ja nad saaksid lühikese aja jooksul hakkama arsti juures, lasteaias, koolis ja mujal.
- Proaktiivne immigratsioonipoliitika (maksud, kuvand, elukeskkond) eesmärgiga Eestisse tööle kutsuda kuni 5000 professionaali ja ettevõtjat.

Maakondlikud foorumid

- Kodumaiste talentide märkamine ja väärtustamine.
- Eesti keele õppimiseks võimaluste loomine võõrkeelsetele inimestele.
- Sotsiaalmaksule ülemise lae kehtestamine, sest see loob tarku töökohti talentidele.

„Tahame olla hirmsasti avatud, aga ainult omavahel.“

* Ekspertrühm paigutas Eesti praeguse olukorra üsna telje vasakusse otsa; Tulevikufoorumil osalejad olid Eesti avatuse suhtes talentide küsimuses kriitilisemad ning nihutasid praegust asukohta veelgi vasaku otsapunkti poole, põhjendades seda liiga range immigratsioonipoliitikaga isegi kõrgelt haritud spetsialistide suhtes.

Sotsiaalsüsteemi eesmärk

Ühiskonna
vigade parandaja

Arengu
toetaja

Muutus on vältimatu

Eesti demograafilisi trende arvestades tuleb sotsiaalsüsteem ümber mõtestada. Traditsiooniliselt nähakse sotsiaalsüsteemi kui üksnes kuluvaldkonda või kohustust (passivat), mille kaudu sekkuetakse tagantjärele pärast seda, kui midagi on juba viltu. Seda tuleks näha hoopis kui ressursi või võimalust (aktivat), millega pöörata trende enda eeliseks, sh majandusarengus. Arengut toetav sotsiaalsüsteem pakub tuge ja tagab normaalse toimetuleku üle inimese elukaare, motiveerides samas ise hakkama

saamist. Suurem rõhk on proaktiivsetel tegevustel, nagu ennetus, ümberõpe.

Sotsiaalsüsteem on kasvuvisiooni kontekstis hoob, millega saab kaudselt kasvatada hõivet vanemate elanike või töötute seas (ümberõpe), samuti tegeleda ennetamise ning teadlikkuse tõstmisega, mitte tagantjärele vigade parandamisega (tervishoid). Selline lähenemine sotsiaalsüsteemile võimaldab leida muu seas ka uusi ekspordivõimalusi.

2010 4 TÖÖEALIST ÜHE 65+ KOHTA

2050 2,4 TÖÖEALIST ÜHE 65+ KOHTA

Allikas: Eesti Statistikaamet

Eesti 2010

Sotsiaalsüsteem toimib peamiselt vigade parandajana, ennetavat ning lisandväärtuse loomist võimaldavat tegevust on vähe. Probleemsed valdkonnad on haridus ja tervishoid, kus tuleviku arvestamist ja sellega seotud kohandumist on vähe või üldse mitte; sotsiaalne mobiilsus on väike.

Eesti 2018

Sotsiaalsüsteem toetab inimest kogu tema elukaare vältel, kõrgemate vanusegruppide, samuti puuetega inimeste ühiskondlik aktiivsus ning kaasatus tööturule on suurenenud. Toetuste (pehmendamise) süsteem on muutunud tõhusamaks.

Kuidas muutust saavutada?

- Kogu ressursi kasutusse: paindlikud töö- ja (täiend)õppe võimalused kogu elukaare vältel.
- Tervishoiu ravilt ennetusele ja sotsiaalteenustes õiguspõhiselt vajaduspõhisusele.
- Sotsiaalne innovatsioon ja avara uute teenuste loomiseks.

Valik ideid visioonifoorumitelt

Noortefoorum

- Tervishoiu ennetustegevuse ja varase sekkumise tähtsustamine ning inimeste individuaalse tervisekäitumise mõjutamine läbi majanduslike stiimulite, nt maksupoliitika abil.
- Eakate töökodud! Eakatele inimestele võimalus tegutsemiseks ja suhtlemiseks!
- Inimvara tõhusam kasutus - ühiskond ja majanduskeskkond peavad toetama võimalust töötada ja puhata vaheldumisi (nt pensioni osade kaupa varem välja võtta) ning seega efektiivsemaid töötulemusi saavutada.

Tulevikufoorum

- Ümber- ja täiendõpe ning paindlikud töötamisvõimalused (sh kaugtöö, osaline tööaeg) vanemaealistele, puuetega inimestele, väikelaste vanematele, et suurendada hõivet nendes gruppides.
- Sotsiaalne innovatsioon ja uued teenusmodelid sotsiaalhoolekandes. Sotsiaalse innovatsiooni stimuleerimine, avaliku ja erasektori koostöö kogukonnapõhiste uute teenusmodelite arendamiseks ja pakkumiseks, nt vanuri- ja väikelapsehoolduses.
- Terve ja sportlik ühiskond - tervise- ja teadlikkuse suurendamine tervisetundide kaudu juba algkoolis, samuti terviseõpetus täiskasvanutele.

Maakondlikud foorumid

- Kõikidele lastele huvitegevuse võimaldamine, nende sotsiaalsete oskuste arendamine.
- Riik koostöös omavalitsustega tagab kõikidele inimestele sõltumata nende elukohast vajalike teenuste kättesaadavuse.
- Toetuste sidumine aktiveerivates tegevustes osalemisega, näiteks õppimise või kogukonna heaks tehtava vabatahtliku tööga.

„84b klass - õppimine kogu elukaare vältel.“

„Täna suhtutakse sotsiaalsüsteemi kui pommi jala küljes, mis takistab lendu tõusmist.“

Riigivalitsemine

Administreeriv
ja reaktiivne

Uuendusmeelne
ja proaktiivne

Mugavatel aegadel kipub poliitiline eliit riigivalitsemist majavalitsemisega segamini ajama. Poliitiline juhtimine *per se* ei ole mitte administreerimine, reageerimine ega kokkulepped /.../, vaid seisneb uute väärtuste ja hoiakute visionaarses kehtestamises.

Ott Lumi

Tallinna Ülikooli riigiteaduste õppejõud
Sirp 13.03.2009

Muutus on vältimatu

Riigivalitsemise kvaliteeti ja tänapäevast valitsemist tuleb vaadelda kui üht vajalikku eeldust Eesti pidevaks arenguks. Riigivalitsemine on Eesti arengu võimestaja ja võimaldaja, sest teiste võtmevalikute õnnestumise eeldus on tark ja aktiivne riik.

Riigi aktiivsuse all mõeldakse riigi proaktiivsust, võimekust algatada olulisi protsesse, suutlikkust langetada olulisi otsuseid õigeaegselt ja lähte-

kohta, et riigivalitsemine peab aktiivselt toetama ühiskonna terviklikku arengut. Uuendusmeelses ja proaktiivses riigis tajub valdav osa poliitikutest ja ametnikkonnast selgelt oma rolli ja vastutust. NB! Riigi aktiivne roll ei tähenda riigi suuremat sekkumist majandusse.

Reaktiivne ja administreeriv riik on oma olemuselt pigem sissekulunud käitumismalle taastotev passiivne reageerija.

Eesti 2010

Eesti riik saab edukalt hakkama enamike toimingutega, tehes seda usaldusväärset ja järjest kodaniku-sõbralikumalt. Strateegilises planeerimises on tehtud edusamme, kuid seoseid eelarveprotsessidega pole veel piisavalt loodud. Riigivalitsemise nõrkusteks on asutusekesksus, ettevaatamisvõime puudumine, järjest süvenev bürokrateerumine ja vähene tervikpildi nägemine. Samuti on kohaliku omavalitsuse tasandil väga ebaühtlane võimekus rakendada poliitika ja osutada avalikke teenuseid.

Eesti 2018

Riigivalitsemine on kodanikukeskne, kaasav ning valdkonnaülene. Kaotatud on jäigad riigiasutuste vahelised piirid ning nende asemel kasutatakse rohkem horisontaalseid poliitika-programme ja ministeeriumiülest juhtimist. Valdav enamus poliitilistest liidritest omab oma valdkonnas professionaalset kompetentsi. Riigieelarve kujundamisel ja juhtimisel on fookus mitte kulude juhtimisel, vaid ühiskondlike tulude suurendamisel.

Kuidas muutust saavutada?

- Asutuseülestel töövormidel juurutamine, et riigi suured väljakutsed ei kukuks „silotorride“ vahele.
- Riigikogu kujundamine seadusemasinast tuleviku-arutelude keskuseks, muutes selleks töökorraldust. Analüütilise suutlikkuse ja tulevikuseire tugevdamine.
- Uuendusmeelsete riigijuhtide-liidrite sihiteadlik arendamine.

Valik ideid visioonifoorumitelt

Noortefoorum

- „Kuulame Ära 2011“ – korraldada suurprojekt, kus minnakse visiooni saavutamiseks olulistesse kohtadesse ning selgitatakse välja takistused ja kitsaskohad.
- Tulevikuseire üksuste loomine, mis aitaksid mõtestada väliskeskkonnas toimuvat ning seeläbi loovsid kõigi tasandite otsustajatele arutelude ja tegevusareene.
- Erakondade tagatoad mõttekodadeks, kuhu kaasatakse valdkondade spetsialiste. Ministrid kompetentsipõhiseks.

Tulevikufoorum

- Strateegiate sidusus ja riigieelarvele vastavus – pikaajalised strateegiad peaksid olema kinnitatud Riigikogu poolt ja seotud eelarvega.
- Haldusreformi läbiviimine.
- „Silotorridest“ vabanemiseks asutustevaheliste töövormide sisseviimine ning rohkem mitmekülgsemate ja strateegilistele muutustele orienteeritud töövormide kasutamist (võrgustikud, tööühmad, projektipõhised *task-force*id).

Maakondlikud foorumid

- „Kasvata riiki nagu metsa!": pikaajaliste kavade tegemine ja elluviimine üle valimisperioodide.
- Kohaliku volikogu liikmetel lubada ametis olla ainult kaks järjestikust valimisperioodi.
- Riigi institutsioonid peavad olema motiveeritud kaasama otsuste ettevalmistamisse eksperte.
- Regionaalse tasandi tähtsustamine, sealhulgas otsedemokraatia (rahvaküsitlused).

„Kasvata riiki nagu metsa!“

* 2010. aastal toimunud töötoas paigutus Eesti riigivalitsemine telje vasakusse otsa, kuid ekspertrühm parandas seda hinnangut. Tulevikufoorumil leiti, et liigse bürokraatia tõttu võiks praegune asukoht teljel siiski rohkem vasakul olla.

Strateegiline väledus, millega muutusi ellu viia

Eesti on väikese riigina oluliselt mõjutatud väliskeskkonnas aset leidvast. Maailmas toimuv kujundab mänguvälja, kus meil tuleb oma probleeme lahendada ja tulevikupüüdlusi teoks teha. Ja mitte eesmärgiga pelgalt ellu jääda, vaid ka edukas olla.

Kasvuvisiooni loomisel lähtuti arusaamast, et **Eesti viib eduka tulevikuni tärkavate võimaluste ärakasutamine, takistuste ennetamine või vähemalt nende mõju leevendamine.** Selleks on vaja oma väiksuse varjust välja hüpata ning õppida riigi suurus kasutama konkurentsieelisena, olles teistest väledam, nutikam ja paindlikum – et mitte üksnes reageerida sellele, mida maailm meile kätte toob, vaid võtta ise tuleviku soovitud suunas kujundamisel aktiivne hoiak.

Kasvuvisiooni raames loodud tulevikustsenaariumid hakkavad olevikuks lahti rulluma. See, kui hästi Eesti enast soodsamates või vähem soodsamates välistingimustes välja mängib, sõltub paljuski otsustest, mida me praegu teeme või tegemata jätame. Spikris kokku võetud 8 võtmevalikut tähistavad muutusi, et teostuksid Eesti jaoks eelistatamad stsenaariumid,

mida kasvuvisiooni töös tähistasid „Hansa Liit II” ja „Skype-saar”. Riigi roll on neid muutusi majanduses ja ühiskonnas esile kutsuda ja eest vedada.

Riik saab strateegilise arengu eestvedajana panna oma tegevusega aluse laiemale muutusele, omades selleks ainsana vajaliku sisu ja ulatusega hooberid ning võimalust tasakaalustada erinevaid huve ja vajadusi. Selleks peab riigijuhtimine muutuma **strateegiliselt väledaks**: tulevikku vaatavaks, valdkonnaüleseks ja juhtide visioonikal eestvedamisel pidevalt uuendavaks ja katsetavaks.

Strateegiline väledus eeldab olemasolevale heale administreerimisvõimekusele lisaks täiendavate võimekuste arendamist.

Muutusteks valmisolek sisaldab ettenägelikkust, st võimet olulisi väliseid trende ja mõjujõude süstemaatiliselt tuvastada ning nende tähendust Eesti-le tõlgendada. Samuti eestvedamist ja otsustusjulgust – oskust ja tahet väliskeskkonna arengutest tekkivaid võimalusi kiiresti ja paindlikult ära kasutada või siis neist tulenevaid probleeme ennetada.

Meil tuleb ära harjuda, et maailm on palju suurem kui Eesti; ja et meie probleemid ei ole lahendatavad ainult Eesti sees, vaid neid tuleb lahendada, haakudes õigesti maailma probleemidega. Eesti edu saab tulla targast liitumisest maailma majanduse tegelikkusega.

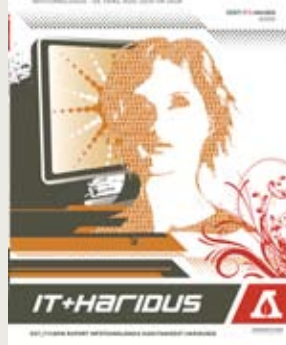
Akadeemik Endel Lippmaa
Arengufondile antud videointervjuus
2010. a mais

Fokuseeritus tähendab kasvava konkurentsi ja alati piiratud ressursside tingimustes teadlike valikute – tuleviku nimel aktiivsete panuste tegemist, millega käib kaasas riskijulgus ja katsetamine.

Valdkonnaülesus tähendab fookusi arvestades ressursside mobiliseerimist üle ametkondade ja poliitikate ning partnerlust erasektoriga.

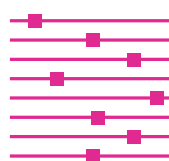
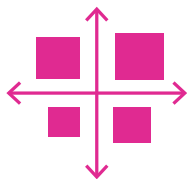
Kui selliseid võimekusi ei suudeta või ei taheta välja arendada, jääb avalik sektor ise muutustele jalgu ja muutub piduriks kogu riigi arengule.

Et Eesti teaks ja kasutaks oma võimalusi*

* Arengufondi seiretööd 2008-2010 Eesti majanduse uute kasvualade leidmiseks.

Kasvuvisiooni loomise teekond

**olulised
sammud**

Eesti majanduse tuleviku-keskkonna tundmaõppimine: arengut mõjutavate globaalsete, regionaalsete ja Eesti-siseste trendide ning tõuketegurite tuvastamine ja analüüs.

Mõjutegurite erinevate kulgemiste ja tähenduse läbimängimine: Eesti majanduse võimalike tulevike kohta stsenaariumilugude koostamine.

Stsenaariumide põhjal erinevateks tulevikuoludeks valmistumine ja vajalike võimekuste tuvastamine - otsustuskohtadena visiooni võtmevalikute tuletamine.

Muutuste algatamiseks valmistumine - iga võtmevaliku juurde muutusteni viivate tegevussammude väljatöötamine.

„Kasvuvisioon on suurepärane näide osalusdemokraatiast. Tulevikufoorumil jäi saalist tugev emotsioon, et ühiskond tunnetab muutumisvajadust ning tahab seda ka teostada.”

Rahvusvahelise Valuutafondi nõunik **Andres Sutt**, Tulevikufoorumil tagasisides

Intervjuud
visionääridega

Analüüs

Ekspertide
töötod

Arengu-
foorum

Töö ekspert-
rühmades

Visioonipäev
maakondades

Noorte-
foorum

Tuleviku-
foorum

2010: jaanuar märts aprill mai oktoober november detsember

Eesti Arengufond
Tornimäe 5
10145 Tallinn
Tel 616 1100
www.arengufond.ee

Eesti Arengufond on Riigikogu poolt ellu kutsutud, et leida arenguseire abil uue majanduskasvu allikaid ning investeerida uut moodi mõtlejatesse ja ambitsioonikalt tegutsevatesse Eesti teadmismahukatesse tehnoloogiaettevõtetesse.

Vaata lisaks:

Kõik kasvuvisiooniga seonduv: www.arengufond.ee/kasvuvisioon

- kasvuvisiooni ekspertrühmade raportid majandusest, haridusest ja talentidest, riigivalitsemisest jpt teemadest
- majanduse neli võimalikku tulevikuteed stsenaariumidena
- kasvuvisiooni töötubade ja visioonifoorumite materjalid

